

Національний університет «Львівська політехніка»

Кафедра соціології та соціальної роботи

**ДИСКУРС ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Монографія кафедри соціології та соціальної роботи Національного
університету «Львівська політехніка»

**Климанська Л.Д., Савка В.Є., Уманець Н.А., Шаповалова Т.В.,
Школяр М.В.**

Видавництво «Магнолія - 2006»

Львів 2024

УДК [316.4]

К 88

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Львівська політехніка»
(протокол № 88 від 29 листопада 2022 р.)

Автори: Климанська Л.Д., Савка В.Є., Уманець Н.А., Шаповалова Т.В.,
Школяр М.В.

Рецензенти:

Луцишин Г.І., д-р політ. наук, проф., завідувачка кафедри політології та міжнародних відносин ІГСН Національного університету «Львівська політехніка»;

Клос Л.Є. – д-р пед.наук, доцент, завідувачка кафедри соціології та соціальної роботи ІГСН Національного університету «Львівська політехніка»

Коваліско Н.В., д-р соціол. наук, проф. Львівського національного університету ім. Івана Франка;

Яремчук С.С., д-р соціол. наук, доцент Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича.

К 88 **Дискурс трансформації сучасного українського суспільства:** монографія кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка»/ [Климанська Л.Д., Савка В.Є., Уманець Н.А., Шаповалова Т.В., Школяр М.В.]; за ред. Климанської Л.Д. та Савки В.Є. – Львів: «Магнолія 2006», 2024.- 266 с.

ISBN 978-617-574-241-9

У монографії, підготовленій викладачами кафедри соціології та соціальної роботи, розглянуто актуальні соціальні аспекти трансформації сучасного українського суспільства через дискурсивні поняття регулювання і саморегулювання соціальної сфери, потенціал соціального капіталу, інституцію сім'ї, стилю життя і повсякденних практик українців, а також стратегії та технології проблематизації і депроблематизації складних соціальних обставин в умовах змін, які відбуваються у всіх сферах життя суспільства.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів, практиків, хто у своїй діяльності та навчанні прагне підвищити свою обізнаність щодо сучасних трансформаційних процесів.

© Климанська Л.Д., Савка В.Є.,
Уманець Н.А., Шаповалова Т.В.,
Школяр М.В., 2024

ISBN 978-617-574-241-9

© ПП «Магнолія 2006», 2024

Передмова.....	5
РОЗДІЛ І. РЕГУЛЮВАННЯ ТА САМОРЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В ЧАСИ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	8
1.1. Теоретико-методологічна база аналізу проблем регулювання і саморегулювання соціальної сфери.....	8
1.2. Соціальна сфера суспільства: її межі та компоненти, проблеми.	
1.3. Саморегулювання та регулювання у соціальній сфері.....	19
1.4. Суб'єкти регулювання проблем соціальної сфери: інструменти та інструментальні засоби.....	39
РОЗДІЛ 2. ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	61
2.1. Концептуально-методологічні засади формування стратегій трансформації соціального капіталу.....	61
2.2. Трансформації соціального капіталу як чинник розвитку та стабілізації українського суспільства.....	78
2.3. Соціальний та людський капітал у контексті глобальних громадських трансформацій.....	93
2.4. Трансформація соціального капіталу в умовах інноваційного розвитку українського суспільства.....	108
2.5. Поколінський підхід трансформації соціального капіталу українського суспільства.....	121
РОЗДІЛ 3. СІМ'Я ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	132
3.1. Методологічна основа вивчення сучасної сім'ї.....	132
3.2. Інституціональні зміни сім'ї та шлюбу.....	136
3.3. Функціональні зміни сім'ї.....	145
РОЗДІЛ 4. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТИЛЮ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК.....	171
4.1. Повсякденність та повсякденні практики в соціологічній інтерпретації.....	174

4.2. Стиль життя як втілення повсякденних практик.....	190
4.3. Трансформація повсякденних практик українців в ситуації війни.....	203
РОЗДІЛ 5. СТРАТЕГІЇ І ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ ТА ДЕПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ СКЛАДНИХ СОЦІАЛЬНИХ ОБСТАВИН В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	221
5.1. Соціальні проблеми у полі політичної боротьби.....	221
5.2. Процес соціальної проблематизації.....	227
5.3. Комунікативні конструкти в процесі соціальної проблематизації.....	230
5.4. «Політичний дискурс соціальної проблеми» к комунікативна технологія.....	243
5.5. Фреймінг складних соціальних обставин як стратегії їх проблематизації і депроблематизації.....	247

Передмова

Дискурс трансформації сучасного українського суспільства.

Поняття трансформації у сучасних гуманітарних науках визначається доволі складним багатогранним. Воно традиційно позначає зміну чогось, системні перетворення різного масштабу, глибини, спрямованості, спричинені внутрішніми або зовнішніми факторами.

Існує точка зору, за логікою якої трансформації відбуваються на певних етапах розвитку, так званих точках біфуркації, коли соціальні системи дуже чутливо реагують на будь-які впливи. Точки біфуркації відображають збуджений стан систем, які перебувають у нестабільному стані, і навіть незначні зовнішні коливання можуть призвести до зміни подальших шляхів розвитку. Розвиток у вигляді трансформації не передбачає оціночних суджень в категоріях доброго чи поганого, трансформація не передбачає вектору змін: вони можуть бути як прогресивними, так і регресивними. Головне в трансформації – саме перетворення форм та змісту суспільного життя, його інституціональної сфери, норм, цінностей, ментальності та інших соціокультурних сторін соціуму. Всі зміни оцінюються через людське сприйняття, тобто проходять соціальну оцінку, і відображаються на повсякденних практиках кожного окремого індивіда.

Варто зазначити, що термін «соціальна трансформація» найбільше відповідає характеру тих процесів у економічному, політичному та соціальному житті, які переживає сучасне українське суспільство. Характер соціальної трансформації в українських реаліях має свою специфіку. Постсоціалістичні держави, які раптово «втрапили» в трансформаційний період, не маючи досвіду такої докорінної трансформації, не оперуючись на демократичну основу і вільну ринкову економіку, опинились в досить складній ситуації. Європейські країни так званого «Соціалістичного табору» переходили до нових економічних

відносин маючи за спиною досвід «перерваної модернізації», закладений в період між двома світовими війнами. Цей досвід сприяв в основному безполісному переходу на нові економічні рейки і розкручуванню позитивного потенціалу трансформації в сучасної європейської моделі розвитку. Натомість трансформацію в українському суспільстві, на думку соціолога Є. Головахи, можна вважати вимушеною і, додати від себе, не завершеною. Реформи окремих сфер життя знаходяться на стадії безкінечного розгортання. Саме тому їх наслідки носять невизначений характер у реальному житті. Соціальна невизначеність у сучасній соціології розглядається як:

- особливий тип соціальної реальності, що характеризується деформацією всіх звичних структур та моральних підвалин та супроводжується відчуттям втрати соціальної реальності, статусу та ролі у розмитих соціальних структурах;
- стани, в яких знаходиться суспільство, соціальна група, особистість, пов'язані з їхньою внутрішньою дезорганізацією та втратою керованості соціальних структур та взаємин;
- неможливість адекватної рефлексії соціальних суб'єктів в силу посилення нестабільності соціальної реальності.

Ситуація соціальної невизначеності підсилюється станом затяжного військового протистояння з росією, і загостренням цього протистояння після 24 лютого 2022 року, коли почалась відкрита агресія проти України зі сторони путінського авторитарного режиму.

Саме тому цей процес трансформації виявився для України більш складним, ніж просто реформування суспільства, бо викликані ним суспільні зрушення залежать від дій усіх прошарків суспільства, а не тільки верхнього прошарку. Власне, наявність стихійних/спонтанних аспектів соціальної трансформації вказує на те, що аналіз сучасного українського суспільства вимагає нових теоретико-методологічних міждисциплінарних підходів.

Таким чином, трансформація позначає якісні перетворення, які би дозволили перехід на новий рівень функціонування і розвитку, який здійснюється послідовно та безперервно на всіх рівнях соціальної системи. Такий процес пов'язаний із змінами всіх підсистем суспільства і вимагає нових методологічних підходів з боку представників багатьох теоретичних галузей – соціології, економічної теорії, політичної науки. Аналіз трансформаційних процесів повинен спиратися на їхні емпіричні прояви та теоретичну основу. У запропонованій монографії зроблено спробу узагальнити такий аналіз через дискурсивні поняття регулювання і саморегулювання соціальної сфери, потенціал соціального капіталу, інституцію сім'ї, стилю життя і повсякденних практик українців, а також стратегії та технології проблематизації і депроблематизації складних соціальних обставин в умовах трансформації суспільних відносин.

Монографія

**Климанська Лариса Дмитрівна
Савка Віктор Євгенович
Уманець Наталія Анатоліївна
Шаповалова Тетяна Вікторівна
Школяр Мар'яна Володимирівна**

ДИСКУРС ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Формат 70x100/16. Папір друк. № 2. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 16,63.

ПП “Магнолія 2006”
м. Львів, 79053, Україна, Перфецького 11 А, тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net
<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України